

השבת של רשב"י – פתיחה

הנושא שלנו הוא כוח לימוד הזכות של רשב"י. הגמרא מספרת על הפעם השנייה שרשב"י ורבי אלעזר יצאו מהמערה:

נפקו, כל היכא דהוה מחי ר' אלעזר, הוה מסי ר' שמעון. אמר לו בני, די לעולם אני ואתה. בהדי פניא דמעלי שבתא, חזו ההוא סבא דהוה נקיט תרי מדאני אסא ורהיט בין השמשות. אמרו ליה, הני למה לך? אמר להו, לכבוד שבת. ותסגי לך בחד? חד כנגד זכור וחד כנגד שמור. אמר ליה לבריה, חזי כמה חביבין מצוות על ישראל, יתיב דעתייהו.¹

עולמות פנימיים

צריך לזכור שמדובר כאן באנשים פנימיים. לאדם פנימי יש הרבה סלידה, בוז וזלזול, כלפי התופעות היום יומיות של המציאות החיצונית. לאנשים כאלו יש שלוש התמודדויות אפשריות: אפשרות ראשונה, לעשות הפרדה בין העולם הפנימי לבין המציאות – זה מה שרוב האנשים הפנימיים עושים. האפשרות השנייה שייכת לדמויות יותר גדולות, דמויות שחיות את העולם הפנימי שלהן באופן מלא ואז גם המציאות החיצונית נמדדת לפי העולם הפנימי שלהם. דמויות כאלו חשות את החולשה שיש במציאות, אבל מתעלמות ממנה לגמרי. הם דומים לצדיקים של רבי נחמן, הרב קורא להם 'פיסחים'², יש להם בעיה רוחנית מכיוון שהם 'תלושים', זוהי סוג של נכות. האפשרות השלישית שייכת לצדיקים במדרגה יותר גדולה, הם לומדים לחיות את העולם לא רק לפי העולם הפנימי הגבוה שלהם, אלא גם לפי המבט של הקב"ה, איך שהוא רואה את הדברים.

¹ שבת, דף לג, עמוד ב. תרגום חופשי: יצאו מהמערה, כל מקום שר' אלעזר היה מכה, רבי שמעון היה מרפא. אמר רבי שמעון לבנו, בשביל קיום העולם די בשנינו. בזמן שפנה היום בערב שבת, ראו זקן רץ כשבידיו שני ענפי הדס. שאלו אותו, למה אתה צריך הדסים? ענה להם לכבוד שבת. ולמה שנים, הרי מספיק אחד? אחד כנגד 'זכור' ואחד כנגד 'שמור'. אמר רבי שמעון לבנו, ראה כמה חביבות המצוות על ישראל, והתיישרה דעתם. (כלומר, רבי אלעזר הפסיק להטיל קללה בכל מקום שראה, ורבי שמעון התפייס ממחשבתו שאין טעם בכל הדמיות שאינם כמוהו וכבנו).

² עין איה, שבת, פרק שישי, ב.

לוי

את הדמות השניה הרב מתאר בסוגיה על לוי:

אתי גברא רבא אריכה לנהרדעא ומטלע, ודרש כלילא שרי.³

... ונמצא גם כן לפעמים אדם גדול מאוד, שהוא מוצא את כל העולם כולו כמו שהוא בצירור הפנימי. הוא מבין את הכל ומסתכל על הכל, אבל הכל נשקף לו מתוך גודלו ורוממות מעלתו. אדם כזה הליכותיו פונות להעלות את העולם בלא המתנת ההדרגה למצבו הוא, והבסיס השפל, היותר תחתון שבצירורי הנפש, אינו אצלו שלם, ומתגלה לפעמים בחסרון גופני על ידי הטליעה – בעלי קבין שבזוהר – אלה אמנם מכרים את העולם בכחם הגדול למעלתם הם... ודריש כלילא שרי, העין הצופיה לחסימת ההתהדרות כפי נחיצותה בעקב העולם המעשי, תתמה על זו ההרחבה, אבל כשתתעלה מזה תכיר את היתרון שבא מתוך חסרון כזה, שאור הגדולה הפנימית גם הוא צריך למצא לו נתיבות לפי תכונת ההכנה העומדת לצאת אל הפועל.

לוי היה אדם פנימי, שלא מוכן לוותר ולעשות חלוקה בינו לבין המציאות החיצונית. הוא חי את העולם לפי המבט הפנימי שלו, לכן הוא אומר ש'כלילא – שרי'⁴. בעולם הפנימי שלו החומר כל כך מורכב, כל כך שלם וכל כך עליון, עד שלא שייך כלל לצמצם ולהקטין אותו, להיפך, צריך לתת חופש מוחלט לחיים הטבעיים ואף להעצים אותם ולהביע אותם. כלומר, צריך לתת לחיים יופי מושלם וספונטניות מוחלטת, מתוך אמון שכל מה שיצא מהם הוא יפה, ערכי ומתוקן.

למה זו נכות? מכיוון שאדם כזה לא רואה את הבעייתיות שיש בעולם. ממילא במקום לבוז לעולם, הוא מטיח דברים כלפי מעלה וכביכול אומר לקב"ה, 'אתה בז לעולם! העולם כל-כך מתוקן ושלם, ואתה מתעלם מזה ומתנהג עם העולם בקפדנות ובמידת הדין'. זוהי הסתכלות אוטופית על המציאות, וזה נקרא 'הטחת דברים כלפי מעלה'⁵.

³ שם. תרגום חופשי: הגיע לנהרדעא (שם מקום), אדם גדול, ארוך וצולע, והוא אמר שמותר לצאת בשבת בתכשיט הנקרא כלילא.

⁴ הסוגיה בגמרא היא, האם מותר לצאת בשבת בתכשיט הנקרא כלילא. בביאור הרב לסוגיה הוא אומר שבעצם השאלה היא, האם צריך להגביל את הביטוי של העולם החיצוני, או לתת לו חופש מוחלט. [א.ש.ל.]

⁵ עין איה, שבת, פרק שישי, ג; פרק חמישי, סז-סח.

צדיקים ששייכים לעמוד ההווה, תמיד יטיחו דברים כלפי מעלה. עמוד ההווה אומר שהעתיד גנוז בהווה, אם רק ניתן להווה להמשיך את המהלך שלו עד הסוף הוא יופיע את העתיד. אבל אם המהלך של ההווה לא מתנהל כשורה ופתאום יש שברים – אז הם מטיחים דברים כלפי מעלה. (עין אלף מיני זמר א-ד'). [א.ש.ל.]

עוקבן בר נחמיה

הדמות השלישית היא של צדיקים שרואים את העולם הזה, ולא מתעלמים מהכיעור שיש בו. הרב מתאר אותם אצל 'עוקבן בר נחמיה' – גם הוא אדם פנימי, שלא מוכן לוותר ולעשות חלוקה בינו לבין המציאות, אבל הוא לא מבבל, עובדה שיש לו זלזול בחיים; מתוך הרגשת הגודל שלו, הוא בז למשפט, לחוק ולגבול; ואפילו את הקודש היום יומי הוא לא יכל לסבול.

תכונת בעל תשובה הגדול, שהוא גדול מעקרו, בעל נשמה גדולה, שתחילת חטאו היה מסכת ההרגשה הפנימית הגדולה על העולם והחיים, העוברת כל גבול יושר וצדק נהוג ומוסכם אפילו מצד כל קדוש ונשגב, מפני שכל חוק ומשפט, אפילו מצד התורה ומכל שכן מצד ההרגל וההסכמה, אפילו הסכמת חכמים ובתי דינים על פי חוק ועל פי דרכה של תורה, הכל הוא מתייחס אל החולשה האנושית והחברתית ונוגע לו ברב או במעט.⁶

כשהרב משתמש בביטוי 'חולשה אנושית', הוא משתמש בלשון יפה, היה אפשר לתאר את זה אחרת – כמו רשב"י ששורף. זה מבט שלא יכול לסבול את הקטנות של האנשים. הרי ברגע אחד הם יכולים לחזור בתשובה ולתקן את כל חטאיהם, ובמקום זה הם בחרו להיות משועבדים לחומר, לתאוות, ליצרים ולפרנסה. מה אפשר לעשות חוץ מלבוז לזה. מדובר על אנשים ישרים וטבעיים, אבל הוא כל כך מתנשא מעליהם, שהתופעה הזו דוחה אותו.

את 'לוי' אפשר לתאר כאנכרוניסט, שמבלבל תקופות ולא רואה את המציאות במקום הנכון שלה. לעומתו עוקבן בר נחמיה עומד מול העולם, רואה אותו במקום הנכון שלו ופשוט בז לכל הדברים האלו. הגדלות שלו יצרה מן נטיה למופרעות, והחטא שלו היה שהוא לא ידע לתעל את הכוחות שלו נכון, ממילא הוא זלזל בדברים הפשוטים. (הדברים הפשוטים הם 'הלכה', הוא זלזל בהלכה). וגם כשהוא חזר בתשובה, הוא לא 'נכנע' והחליט לחיות את העולם בקטנות, אלא הוא למד לחיות את העולם כמו שהקב"ה חי אותו:

אמנם זוהי גדולת הדבר ועומק ערכה של תורה הרחבה מני ים, המחוברת במדת ענותנותו של הקב"ה, והיתה צריכה להנתן על ידי רועה נאמן העניו "מכל האדם אשר על פני האדמה", שבכל עז גבהות קדושתה היא יורדת עם כל הירידות הנדרשות לאדם הפרטי והכללי, "אני את דכא", הניח

⁶ עין איה, שבת, פרק חמישי, פג.

הקב"ה כל הרים וגבעות והשרה שכינתו על הר סיני, "הר גבנונים הר בשן", "ההר חמד אלהים לשבתו". אבל מי שלא הגיע לזאת המעלה העליונה, שהיא הגדולה שבגדולות, ענוה גדולה מכולם, הנה תשאהו רוחו הגדולה ממעל לכל חק ומשפט, ואם לא יורק עליו טל תורה במדה גדולה כראוי לו, יצא החזיון המר המצוי לפעמים מכח עז ונפלא היוצא מערכו ומדתו. אמנם איש כזה, כאשר ישוב ורפא לו, כאשר יבא עד מרום הגבול וידע כי בגובה אפו השחית את נפשו ואת העולם, כשישוב אל ד', הוא לא יעזב לעולם לחוש את יקר נפשו ואת נטיותיו הרוממות שנשאוהו תמיד למעלה למעלה, הוא ידע אל נכון שעצם החפץ העליון הפנימי הוא בא מאוצר טוב, והוא גנוז עוד ביתר שאת ומעלה בתוך אוצר הטוב של "תורת ד' תמימה", הנותנת מקום בקצב ומדה לבא לכל החמודות העליונות שהן ממעל מדיוק הקצב והמדה, אז תתענג על ד' ויתן לך משאלות לבך, "והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ד' דבר", נחלה בלי מצרים, הנה הוא יתקן דרכיו אבל יוקיר את הנטיה הרמה הפנימית שבקרבו.

הרב מסביר שהתורה קשורה לענוותנותו של הקב"ה, המשמעות היא, שככל שדבר יותר פשוט⁷, הוא יותר אין סופי והוא נמצא בכל מקום. זו המדרגה של משה שהוא עניו מכל אדם. אדם שיש לו ענווה חי במנוחה, כי כל המציאות נחה בצורה נכונה ומופלאה. ממילא הוא לא מחלץ את המציאות, אלא מאיר אותה, כמו אומנות. זהו המבט המתוקן של עוקבן בר נחמיה, הוא חי את העולם מבפנים, כמו הקב"ה – אורח החיים הזה הוא בעצם אמונה⁸.

נקודה חשובה שצריך להדגיש כאן, שלא מדובר כאן על השקפת עולם, אלא על דרך חיים, עולם רגשי של 'השתפכות הנפש'⁹ – אמונה היא לא אדם שמאמין שיש קב"ה, אלא דרך של יחס. זה מה רשב"י למד במערה – את היחס. תמיד הוא היה דמות פנימית, אבל השתות במערה הייתה כמו תפילה¹⁰. הנקודה שאנחנו רוצים להתבונן בה היא, מה אמונה בונה אצל האדם. האמונה לא משאירה את האדם אחוז במעבר, אלא היא בונה לו את היחס לקודש בתוך החיים הטבעיים. כשרשב"י יצא מחדש מהמערה, הוא השתמש באור של הקדושה העליונה, שהיא הקדושה שבטבע.

⁷ ענווה היא פשטות. [א.ש.ל.]

⁸ עיין, 'רבה אמונתך' (עולת ראייה א. עמ' ג), האמונה היא של הקב"ה.

⁹ עיין שיחות על 'המאריך בתפילתו' (בעיקר ב-ה).

¹⁰ עין איה, שבת, פרק שני, ער.

שבת

קדושת השבת יש שנים בכחה: האחד מה שהיא מקדשת ומעלה את ישראל בקדושתה העליונה ומרוממת אותם בעצם קדושת היום למעלה מכל עניני חול ומדבקתם בכבוד עליון וקדושה עליונה.¹¹

קדושת השבת מדבקת את ענייני החול – זהו העניין של הקדושה – 'הקדושה העליונה', היא קדושה של הטבע עצמו¹²; בתוך הטבע עצמו יש קדושה מכיוון שהוא קשור לאמונה האלוקית. זו אינה האמונה שלנו, אם זו הייתה האמונה שלנו היא הייתה אחיזת עיניים¹³, אבל האמונה היא המבט של הקב"ה, ממילא הטבע הוא כזה; ותפקיד הקדושה העליונה לחשוף זאת, היא חושפת את המשמעות הפנימית של הדברים. השבת לא מנתקת את החול מהחול, אלא מקדשת גם את החול. לא אוהבים בשכל, אוהבים ברגש, אז אמנם האהבה יכולה להיות מסובכת ומקולקלת, ממילא צריך לתקן ולזכך אותה – לכן צריך את השבת שתדבק אותם 'בכבוד עליון וקדושה עליונה' – אבל בסופו של דבר האהבה נמצאת בטבע וברגש.¹⁴

התיקון שפועלת דמות פנימית כזו, (שיש לה מחאה פנימית על החיים, אבל היא רואה את הקדושה העליונה שנמצאת בטבע), הוא לא על ידי קירוב השאיפה הרחוקה (כמו 'לוי') וגם לא בהתעלמות מכך שהחיים נמצאים במקום אחר, אלא חשיפת המבט האלוקי של התופעה, איך שהקב"ה עצמו מתייחס לדבר. הדבר הזה נקרא 'ידיעה פנימית', הקב"ה יודע את העולם בידיעה פנימית¹⁵. בדיוק כמו שאדם מכיר את הידיים והרגלים שלו והוא מרגיש את הפעולות שהם עושות, ללא צורך בהסתכלות או הוכחה, כך הקב"ה יודע את העולם. הקדושה העליונה מלמדת את איש המעלה, להסתכל על העולם, לא כאחיזת עיניים, אלא כמו שהקב"ה יודע את העולם בידיעה פנימית – זו הכוונה 'מדבקתם בכבוד עליון'.

מודעות

ובאין הכרה מוחשית, הנפש הישראלית מרוממת עצמה אפילו בימי החול מפני זכר של יום השבת, ובזה אין דברי החול שפלים כל כך כמו שהם נראים בחיצוניות שלהם, כי אם הם הולכים ומתעלים בקדושת השבת. ואף

¹¹ עין איה, שבת, פרק שני, רעח. פסקה זו נסובה על הגמרא שמובאת בתחילת השיחה.

¹² אורות, אורות התחיה, כח.

¹³ מכיוון שהמבט שלנו קטוע וחלקי. [א.ש.ל.]

¹⁴ במקום נוסף (עין איה, שבת, פרק ד, ד) הרב כותב שהשבת היא אות ברית שהעולם הוא 'מקדם'. אם העולם הוא מקדם, ממקומות כל כך עליונים, אז ודאי שהעולם עצמו הוא עליון וקדוש, ולכן החול עצמו קדוש.

¹⁵ רמב"ם, הלכות יסודי התורה, פרק ב, הלכה י.

על פי שרוב הזמן הנם עסוקים בעבודת החול, מכל מקום כל כך הקדושה קרובה היא אל לבם, עד שהתכלית העליונה שבחיים מונחת עמוק בתוך הלב שהיא נעוצה דוקא בהקדושה.

הכוונה היא, למרות ש'אין הכרה מוחשית', שהקדושה אינה מודעת ואינה קשורה לתודעות ולהבנות של בני אדם. הם 'עסוקים בעבודת החול', יכול להיות שהם אפילו מלאים בדמיונות, בטוב ורע, במחלות רוחניות, ובכל זאת הקדושה מונחת בליבם.

וכפי הרוממות של גילוי קרבת אלקים ב"ה בנפש, שהיא כמדת הטוב והצדק ויתר דרכי השם יתברך שנדבקים בה, על פי המבט הזה יש להשקיף על חיי שעה ועל העוסקים בהם בעין של קורת רוח.

'רוממות של גילוי' כאן מדובר בדמות שניה, דמות של צדיק שיש לה הכרה מוחשית. זהו תלמיד חכם שרואה את הקדושה מונחת בחיים, והוא צריך להסתכל על בני אדם בעין טובה. זה מה שרשב"י היה צריך להשיג.

לפי ההשקפה הזו, אין הבדל בין תלמיד חכם ליהודי פשוט, שניהם חיים בעולם ממשי ואלוקי, ההבדל הוא במודעות. היהודי הפשוט חי אותו בלי להיות מודע לדבר, ותלמיד חכם יכול להיות מודע לגודל הזה. הרב בא ללמד אותנו, שהשבת היא זו שפועלת את זה, יש לה ערך עצום, כיוון שהיא מצילה את עולם החול, בלעדיה עולם החול היה עולם שטני.¹⁶

סיכומים

אבל בכל זאת עולם החול מופיע כמקום מסובך. הסיבה לכך היא שכשיש לאדם כוחות גדולים שהוא לא מודע אליהם, הם מופיעים בצורה שלילית. כיוון שכשקיים באדם כוח והוא לא מפתח אותו, הוא בסוף ימצא את הדרך לצאת אל הפועל, וזה יהיה בצורה מעוותת. לדוגמא¹⁷, יכול להיות אדם אצילי ועדין נפש, ויש לו תכונה של אלימות. מכיוון שיש לו נורמות מוסר גבוהות, הוא נבהל מהנטייה שלו לאלימות ומדחיק אותה, אבל היא לא נעלמת, היא תופיע בדמות של אדם פגיע. כלומר, הוא רוצה שדברים יראו בצורה מסוימת, אבל הם לא נראים ככה; אם הוא היה גלוי, הוא היה יוצא למלחמה ומכריח את המציאות להיות כמו שהוא רוצה, מכיוון שהוא נבהל מזה ומדחיק את האלימות שבתוכו, הוא נהפך לאדם פגיע,

¹⁶ הגמרא מתארת את עולם הזה כמונע משלושה גורמים: קנאה, שנאה ותחרות (ברכות, יז. ועין איה שם, ב,סד). אדם אוכל ונראה שהכל בסדר, ובעצם מה שמניע אותו הוא קנאה; אדם אוהב ובעצם זו שנאה. ישנם כוחות שפלים שמניעים את המציאות, והשבת באה והופכת אותם לטבע אלוקי.

¹⁷ זוהי דוגמא הפוכה, היא מראה תכונות שליליות שנמצאות באדם, אבל העיקרון אותו עיקרון. (הדחקה לא פותרת בעיות, אלא יוצרת בעיות).

ובעצם מכריח את המציאות בכך שאנשים צריכים לרצות אותו. הדחקה לא מעלימה בעיות, הן תמיד תתפרצנה מחדש בצורה שלילית. הרצי"ה היה מביא דוגמא, מהאגרונומים של העליה השנייה. הם אמרו שאיפה שיש הכי הרבה מחלות, שם האדמה הכי פוריה, ושם כדאי לנטוע. בעצם זו אדמה טובה, אבל אם לא מעבדים אותה כמו שצריך, היא הופכת לביצה. אותו דבר אצלנו, גם הקדושה עצמה יוצרת סיכוכים, כיוון שהיא מאירה רק בכוח – הטבע שבכוח הוא אלוקי, אבל הוא לא בפועל. לכן עולם החול יכול להיות מסובך מאוד, מכיוון שהוא מדחיק את האלוקות שבתוכו. אבל הוא לא סיטרא אחרא, הוא לא שייך לצד האחר, הוא שייך לצד האלוקי, ורק בגלל שהוא לא מודע, הוא עלול לפעול בצורה מעוותת.

שטניות

לאור דברנו, כשהרב אומר שהשבת היא 'למעלה מכל ענייני חול ומדבקתם בכבוד עליון וקדושה עליונה', הוא לא מתכוון שעם ישראל מאבד את החול ונהפך לצדיקים בלי רגלים, מנותקים מהמציאות – זו נכות. אלא כשהקדושה העליונה מעלה את האדם, היא בעצם הופכת את הטבע עצמו, כי האלוקות נמצאת בטבע ולא בעליונים. נכון, יש גם קדושה שנמצאת בעליונים, היא מופיעה בדמויות כמו עוקבן בר נחמיה לפני שחזר בתשובה, הוא היה אחוז בגודל וזה גרם לו לבוז ולשלילה גדולה כלפי החיים השפלים. אבל הפתרון הוא לא להתקרב ולהתפשר עם המציאות, וגם לא להכריז שהמציאות היא משוגעת ולהתרחק ממנה. הפתרון הוא לחשוף את הגודל האלוקי שיש במציאות.

איך המבט של השבת מרומם את המציאות? יש בו ערך כפול: הראשון, שהוא מונע מהעולם להיות שטני; והשני, שהוא מאפשר לעולם להיות בחירי וחופשי.

מה פירוש שהעולם שטני? הגמרא¹⁸ מספרת שהשטן בא לפני הקב"ה ואומר לו 'תורה היכן היא?' והקב"ה עונה 'נתתיה לארץ'. 'הלך השטן אצל ארץ, אמר לה, תורה היכן היא? אמרה לו, אלוהים הבין דרכיה'. מה הכוונה 'אלוהים הבין דרכיה'? הכוונה היא שבעליונים יש אלוקות – זה מוסכם גם על השטן – אבל כאן בארץ לא רואים אותה. כתוב על השטן שהוא 'מלא עיניים'¹⁹, (בסגנון קצת יותר מודרני זה נקרא 'למונאדה אין חלונות'²⁰) – במבט של השטן לא ניתן ליצור מערכת אחת כללית, כל דבר הוא רואה במבט נפרד. 'אין חלונות' הכוונה שאין מבט גבוה עליון, כל העולם בנוי מחלקים חלקים, חתיכות,

¹⁸ שבת, דף פט, עמוד א. ועין איה, שם, פרק תשיעי, קח.

¹⁹ עבודה זרה, דף כ, עמוד ב.

²⁰ לייבניץ.

שברים, ולכל שבר יש את המבט שלו ואת העין שלו. בניגוד לקדושה העליונה שרואה בחיים אחדות אלוקית.

אז הקדושה העליונה מצילה את העולם מהשטניות והופכת את החיים לחיים אלוקיים ואז מתאפשר גם חול. אבל החול יכול להיות גם מסוכך ומעורבב מטוב ורע, ממילא הוא דורש מהאדם עבודה ויצירה. בעצם הכל תלוי במפעל של האדם – כך הקדושה העליונה הפכה את האדם לדמות בחירית וחופשית.

התכלית העליונה

אנחנו צריכים להבין, מהו המבט שרואה את 'התכלית העליונה' וממילא כל עסקי החול אינם מפריעים לו? הרב מזכיר את הביטוי הזה גם כשהוא מדבר על תחיית המתים.²¹

רבי לוי אמר על עסקי הקיר. אמר לפניו, רבש"ע, ומה שונמית שלא עשתה אלא קיר אחת קטנה החייתה את בנה, אבי אבא שחיפה את ההיכל כולו בכסף וזהב, על אחת כמה וכמה.

שפע החיים להמשך בגוף, ראוי הוא למי שהשלים לעשות מקום גשמי להועיל למטרת החיים. על כן השונמית שעשתה עליית קיר, מקום מושב לאיש אלקים קדוש אלישע, שהשלם הגמור הוא מטרת החיים כולם, כמ"ש "כי זה כל האדם", ראוי להיות השכר הנמשך מזה המשכת החיים עצמם. אם כן מקום המקדש, שהוא יסוד מטרת החיים לכל האנושיות כולה, כאמור "כי ביתי בית תפילה יקרא לכל העמים", ודאי ראוי שבזכותו ימשך שפע החיים לזרעו גם בשעה שאין הסידור הכללי מסכים. כי המטרה והתכלית הוא למעלה מכל סידור ומערכה, שכל הסיבות אינם כי אם האמצעים אל תכלית החיים. אבל מי שזכה למטרת החיים עצמה הוא למעלה מכל סידור טבעי, וראוי הוא לניסים עליונים, ומהם להמשיך שפע החיים למעלה מסדרו.

הרב אומר שמי שזכה למטרת החיים, הוא למעלה מהסדר. לכאורה הדבר הזה איננו מובן, הכלל אומר שאין אפשרות להיות מעל החוק, לא השופטים, לא המלך ולא הצדיק. אדם הולך בדרך מסויימת ורוצה להגיע למטרה, המטרה בנויה על פי כללים, רק בזכות הכללים האלו ניתן להגיע למטרה, אז איך אדם יכול לבוא ולבטל את כל הסיבות האלו? ודאי שלא. כאן זה יותר חריף, כי ישנם כללים מאוד ברורים בשביל להגיע למטרה – יושר וצדק. האם

²¹ עין איה, ברכות, פרק ראשון, קמב.

במקרה כזה אפשר לומר שהמטרה מקדשת את האמצעים! המטרה לא מקדשת שום אמצעים, לא יכול להיות שאדם יבוא ויאמר 'אני קשור למטרה ואני לא חלק מהתהליך והסדרים'. אם כן, מה הכוונה ש'המטרה והתכלית הם למעלה מכל סידור'? הרי הם לא למעלה מכל סידור, הם תוצאה של הסדר, הסדר הוא זה שמוביל אליהם.

מספרים על הרב, שפעם בא לבקרו אחד מאדמו"רי רוזין, וכשהגיע זמן התפילה הוא רואה את החסידים סוגרים את דלתות בית המדרש, לשאלתו הם ענו, שהרבי צריך להתפלל. הרב עמד על כך שהרבי יתפלל עם כולם, מכיוון שאין דבר כזה 'לא להתפלל עם הציבור', לא יכול להיות שהרבי מעל, ושהוא לא חייב לפעול על פי הסיבות שמביאות את הצבור.²²

אם כך, מה הכוונה שהמטרה היא למעלה מכל סידור? הרב מתכוון לומר שהחיים עצמם, החיים שלנו בעולם הזה, הם מופלאים. כשחזקיה אמר לפני הקב"ה שהוא רוצה נס, הוא עשה זאת מכיוון שגאולה באה על ידי ניסים²³, והוא רוצה לגאול את עם ישראל. הוא לא אמר לפני הקב"ה, 'אני מחפש ניסים, כי אני מנהיג את עם ישראל בעולם של ניסים ולא בעולם טבעי'. אלא הוא ביקש נס של תחיית המתים, זהו נס שייך לעולם טבעי. נס של תחיית המתים הוא לא תחיית המתים שתהיה בסוף, שבני אדם יקומו לתחיה. גם זה יבוא, אבל כאן מדובר על תחיית המתים, אצלנו. האם לתחיית המתים יש ערך גם בשבילנו?²⁴

מהי תחיית המתים שיש אצלנו? נושא זה שייך למושג 'יופי'. בעליונים יש יופי, אבל האם יש יופי גם בתחתונים? יש יופי בתחתונים והוא נקרא 'הוד'. ה'הוד' אומר שאת כל הערכים המופלאים שאנו משיגים אותם ביופיים האלוקי האין סופי, ניתן גם להורידם באופן טבעי וממשי לחיים עצמם. ה'הוד' הוא ההשראה של האומן, הוא מה שנותן לאומן את היכולת לראות את העולם באופן שונה מבני אדם אחרים, לראות את העולם כזמר אלוקי. ההוד הוא זה שאיפשר לעוקבן בר נחמיה לחזור ולהתפייס עם העולם הזה. נכון שהוא לא סובל את העולם הזה, אבל כשהוא רואה אותו בהארה של איך שהקב"ה מרגיש את העולם – בידיעה פנימית – הוא רואה אותו כיופי. העולם כבר לא יהיה סיטרא אחרא וגם לא אחיזת עיניים. ההרגשה הזו היא 'אמונה', אמונה היא איך שהטבע של האדם מעיד על הקב"ה, זו השאיפה הפנימית של האדם, להעיד על הקב"ה, להעיד שהעולם הזה איננו מחולן.

²² [מי שידוע על המקור לסיפור, אשמח לקבל. א.ש.ל.]

²³ עיין 'שיחה ליום העצמאות – תשע"ג'.

²⁴ נכון שתחיית המתים תהיה בסוף, אבל זה מלמד אותנו משהו גם על החיים שלנו. כלומר, זה שתהיה תחיית המתים מלמד שיש ערך לגוף (ברכות, א.קמב; שבת, א.עד), אז אפשר לצפות שהחיים יקבלו את המשמעות שלהם. כמו שהשבת נותנת ערך לחול, כך תחיית המתים נותנת ערך לגוף. [א.ש.ל.]

העיקרון הוא שהעולם בנוי מנשמה ומהות, והם לא נמצאים רק בעליונים, אלא גם בתחתונים – הם אלו שהופכים את העולם ליפה ומיוחד.²⁵ כמו שהשבת מצילה את העולם מהשטניות ובזה היא מאפשרת לו להיות חולי, להיות בעל בחירה חופשית – החופש הוא העיקר, זו התכלית. אם העיקר יהיה חסר, אין ערך לאמצעים שבאים לבטא אותו.

רואים את הדבר הזה ביחס בין ישראל והתורה. הרצי"ה היה מצטט את דברי תנא דבי אליהו:

ואמר ליה, רבי, שני דברים יש בעולם ואני אוהבם בלבבי אהבה גמורה, ואילו הן: תורה וישראל. אבל איני יודע איזה מהם קודם. אמרתי לו, בני, דרכם של בני אדם אומרים, התורה קדמה, שנאמר: "ה' קנני ראשית דרכו וגו'" (משלי ח). אבל אני אומר, ישראל קדמו, שנאמר: "קודש ישראל לה' ראשית תבואתה" (ירמיה ב).²⁶

באמת ישראל קודמו לתורה, אבל לא רק שמם של ישראל, לא רק במחשבות שקדמו לעולם, בעליונים, אלא גם כאן, בפועל, בעולם הרגשי – הישראליות קודמת לתורה. כך הרב מסביר את מחלוקת בית הלל ובית שמאי בחנוכה, האם מוסיף והולך או פוחת והולך.²⁷ המחלוקת היא לא רק בעליונים אלא גם בתחתונים, האם עדיף לדבר לפני הכל על התורה, או קודם לדבר על ישראל. בית הלל אומרים שעדיף לדבר על עם ישראל, כי ישראל זו המהות של התופעה, והתורה והמצוות בסך הכל מוציאים את המהות אל הפועל.

זהו היתרון שיש בלאומיות הישראלית, מי שאחוז בלאומיות הישראלית, אחוז בדבר הכי יפה שיש במציאות – זו המציאות עצמה, התורה רק מבטאת את זה. התורה באה לתת את הביטוי ליופי הפנימי, אז יש לה ערך עצום, ממילא אין צורך לחפש קולות, ואין טעם לא להתפלל בציבור, מכיוון שהמטרה לא מקדשת את האמצעים.²⁸ דוגמא לכך שלא ניתן לוותר על המהות הרב מתאר ב'מיטה נאה וכלים נאים'²⁹, הם ביטוי של יופי מהותי. אפילו כשאדם ישן הוא רוצה מיטה נאה, בגלל שיופי הוא משהו עקרוני ומהותי, וכל יתר הדברים הם רק ביטויים.

²⁵ המהות היא אני, עיקר האני הוא בשכל (בעליונים), אבל הוא נמצא גם ברגש, זהו היופי שבתחתונים.

²⁶ תנא דבי אליהו רבא, סימן טו.

²⁷ עין איה, שבת, פרק שני, ז.

²⁸ אפשר להגיד גם הפוך, המטרה מקדשת את האמצעים; אבל לא במובן שאדם יכול להיות מושחת, אלא במובן שהאמצעים באמת מבטאים את המהות.

²⁹ עין איה, שבת, פרק שני, סז.

זה מה שהרב אומר על תחיית המתים – מי שעסוק בתכלית הוא מעל האמצעים. אין הכוונה שהוא יכול לזלזל באמצעים, מכיוון שאם האמצעים האלו הובילו אותו למטרה, איך אפשר לומר שהוא מעבר אליהם, הרי המטרה היא סך האמצעים, הם אותו דבר. ועוד, איך אפשר לומר זאת בתוך הדרך עצמה? אז איך המלך חזקיה אומר, 'אני רוצה שתעשה לי נס', הרי נגזרה כבר גזרה? ! איך אפשר לפורר את הזמן, הרי העולם נעשה חתיכות חתיכות? !

אבל אם אנחנו מתארים את העולם הרגשי³⁰, שחוץ מאמצעים, מעשים וקליפות, יש בו גם מהות, אז העולם הרגשי יכול לבטא את המהות. המהות היא היופי הפשוט, ההוד, היא נמצאת בתחתונים, בעולמות הרגשיים, במעשיים היום יומיים, ולא רק בעולמות המחשבתיים. איך העולם הרגשי מבטא מהות? כמו שביצירת מופת אמיתית לא צריך להיות 'בעזרת ה' ו'ברוך ה'' כל משפט שני, ולא צריך להיות מסופר על 'נטילת ידיים', כי הנושא הוא לא חינוכי, אלא אהבה. אהבה מופיעה בעולמות רגשיים, זוהי המהות – זה מה שאומן יודע לראות.

נדגיש, אצל הרב יש הבדל בין אומן למשורר, כאן מדובר במבט של האומן. המשורר יודע לתאר איך הקב"ה מדבר (בעליונים), והאומן יודע לתאר איך המהות מתבטאת בתחתונים, הוא מרגיש את המהות וכל יתר הדברים הם אמצעים שלה. (גם המשורר הוא בחינה של רגש. אבל הוא בחינה של רגש שתופס את המהות בשכל, זוהי המהות העליונה. ויש גם עולם הרגשי כאן למטה, ובו ניתן לתפוס את המהות בתחתונים).

התורה נקראת שירה, 'ואתה כיתבו לכם את השירה הזאת'. זה מה שמשא בא לומר – יש שירה אלוקית, הקב"ה מדבר כאן, וכל מה שאני אומר (התורה) הוא ביטוי שלו. 'לא יראני האדם וחי', לא ניתן להניח את האצבע על המדבר, אבל ניתן לשמוע אותו. החידוש של תחיית המתים, שגם הגוף הוא כזה, שגם בתחתונים יש יופי. השונמית בנתה מקום לתכלית של החיים, התכלית של החיים היא צדיק שיושב ולומד תורה, לא בעליונים, אלא כאן, בעולם הזה. זוהי התכלית של החיים, זהו בית המקדש.

מי שרואה את התכלית של החיים, יכול לתפוס את העיקר. אדם כזה לא מנסה להשתחרר מהסיבות, להיפך הוא מעוניין בהם מאוד מכיוון שהם מביעים אותו. אבל אם תהיה לו סתירה בין המהות ביטויים, במקרה כזה המטרה יכולה לקדש את האמצעים, מכיוון שהמטרה היא הנשמה, והיא נותנת את הערך לכל האמצעים. מבחינה מסוימת יכולת הביטוי אפילו גדול מהמהות, מכיוון שהמהות עלופה במסתרים, היא חשוכה, ואם אין לאדם יכולת ביטוי גם

³⁰ העולם הרגשי הוא עולם הזה, חיי שעה. עיין 'המאריך בתפלתו ה' – לב שלם'. [א.ש.ל.]

הקיום שלו חסר. אבל בכל זאת, אם יהיה מצב שיש איום על איבר שהנשמה תלויה בו, אז ודאי שהוא יבחר במהות ולא באמצעי – יש עיקר ויש טפל.

הזכרנו פעם³¹ שישנם צדיקים שמשתמשים בכוח הרגשי בשביל לפורר את הזמן, לקחת חלק ולהוציא אותו מסדרי הסיבות. אם הוא מפרר במובן של אנרכיה, אז המקום של אדם כזה הוא בבית סוהר. אבל ההקשר הנכון הוא, כשיש חלק מקולקל ואין לו שום אפשרות תיקון. אז הרגש מפורר את הסדר כדי לתת מקום למהות לצאת לפועל, וממילא המהות מאירה גם את הפרט ואז אפשר להחזיר אותו מתוקן. האפשרות היחידה היא להפריד אותו, לקחת את הפרט, לתקן, ולהחזיר מתוקן. החיסרון של הרגש שהוא מפורר את המציאות ומרסק את השכל, אבל היתרון שלו שמכוח זה הוא יכול לחוש את מה שמעבר לסיבה ומסובב. זה נקרא תכלית.

במאמר מוסגר: יש מקור שמראה איך מבט עמוק יכול לראות את המהות. הגמרא מביאה מחלוקת של רב ושמואל האם דוד קיבל לשון הרע על מפיבושת³². אני חושב שהם לא כל כך חולקים, מפיבושת לא היה מודע לכך שהוא מורד, באמת ובתמים הוא חשב שהוא בסדר, אבל דוד ראה שהוא מורד. הרב מתאר את הבט של דוד כמבט של עומק, שרואה בשפת הגוף של מפיבושת שבעצם הוא מרד.

חופש ובחירה

לאור הדברים שביארנו, נחזור להסביר איך השבת חיה בתוך ימי החול ומביאה אותם לידי ערך וגילוי.

הנקודה הראשונה שהשבת מבררת היא שעולם חול איננו שטני. כשהשטן הולך לבקש את התורה בארץ, היא אומרת לו 'הקב"ה יודע', אבל השטן לא רואה, כי המבט שלו רואה את העולם חתיכות חתיכות, וכל עין רואה בפני עצמה³³. ואילו לכנסת ישראל יש עין אחת³⁴, לכן היא רואה איך הכל הוא מבט אחד אלוקי.

אבל זה שהעולם איננו שטני, עדיין לא מוציא אותו מהסתמיות שלו – הקדושה נשאר בתור זיכרון ואיננה ממלאת. אם כן, עדיין יש צורך בעבודה. השבת נתנה לנו את המבט, עכשיו העבודה נמצאת בתוך המבט האלוקי ולא מחוץ לו. כי אם העולם שטני אין טעם בעבודה, כי מה טעם לשרת את הרוע בעולם? אבל גם אם העולם סתמי אין טעם לעבוד, במובן שזה

³¹ עיין 'אלף מיני זמר ב-ג'.

³² שבת, דף נו, עמוד ב. ועין איה, שם, פרק חמישי, ע.

³³ 'עין' מבטאת מידה והסתכלות. כלומר. זה לא סתם טעות ופרטיות, אלא שיטה של חלקיות.

³⁴ עין איה, פרק תשיעי, קח; קמו.

חסר משמעות, מה הטעם בחיים שאין בהם טעם. השבת גואלת את העולם גם מהשטניות וגם מהסתמיות, היא מביאה לעולם יופי, איכות ומשמעות.

מכות הקודש יש טעם לשאול שאלות, לחקור ולברר. אם העולם היה רק מקרה, לא היה טעם לחקור אותו, מכיוון שהוא בלוף. גם אם הוא נראה מסודר וזה מסקרן לחקור את הסדר הזה, בנקודות האיכות העולם חסר משמעות, ואם כן, הכל שקר, סוג של אשליה מתוקה. הקודש נותן לעולם את ערכו, הופך אותו לבעל ערך אמיתי. אבל לא רק את ערכו המדעי, אלא גם את ערכו היפה – השבת עושה את החול למופלא. במקום שהוא יהיה בד שמשוהו לכלך עם קצת צבע, הוא נעשה תמונה מיוחדת ויפה. זה דיבור של ערכיות, איכות ויופי.

אם כך, יש משמעות, אבל גם המשמעות הזו איננה נוכחת באופן מוחלט, אלא רק באופן פסיבי, 'באין הכרה', כמו מקום – אמונה היא מקום, מקום של אמון, מקום שמעיד על גודל³⁵. המקום הזה דורש עבודה ועמל, לכן בששת ימי המעשה יש מצווה לעבוד, אבל הוא גם נותן את הטעם לעבוד, כי הוא מציל את העולם מהסתמיות ומהשטניות, הוא נותן לו ערך ומוחלטות – זהו עולם אלוקי. נכון, לפעמים הוא כן יהיה סתמי, ואפילו שטני, מכיוון שהוא נתון בתהליכים של חופש ובחירה. אבל גם חופש מותנה בכך שהעולם בעל ערך, כי בעולם שאין בו טעם, מה טעם לחופש? רק בשביל לתת פורקן לתסביכים? בשביל כל התופעות חסרות המשמעות? זה לא נקרא חופש! חופש הוא רק כשבאמת יש חופש, הוא מושג ששייך למשמעות ולערך – חופש זו מהות.

יוצא כאן דבר מאוד חריף, עצמיות מתגלה בעיקר בחופש, ממילא אותה מהות מחויבת שאנחנו מדברים עליה, מהות של רגש ושירה, היא גם מחויבת וגם חופשית. מדובר על נקודת ריכוז של, קיום, חופש ואין סופיות – זה נקרא יופי³⁶. יוצא שהתכלית שהרב מדבר עליה, איננה רק נקודת חיוב אין סופית, שמקומה בסוף התהליך, אלא היא נמצאת גם כרגע, בתור נקודת איכות שנמצאת כל הזמן. אם התכלית הייתה רק בסוף, היא לא הייתה יכולה לתת לגיטימציה לפרק את התהליך. אבל עכשיו כשהתכלית היא איכות, ראשית לעולם היא לא תלך לפרק, מכיוון שזה הביטוי שלה, אבל אם האיבר שהנשמה תלויה בו יהיה מאוים, בשביל להצילו ראוי לוותר על הכל, ואז צודק הרגש כשהוא הולך לפרק – זו הכוונה שהרגש מגיע עד הבלתי בעל תכלית³⁷.

³⁵ מקום הוא כמו מצע רגשי, שעליו נבנות תודעות. ממילא בהתאם לגודל של המקום, או לאמון שהוא נותן, יבנו תודעות איכותיות יותר. [א.ש.ל.]

³⁶ זוהי כנסת ישראל, היא מנקזת את הכל באיזה נקודת יופי מוחלטת, ובגלל זה היא נקראת שושנה. (אורות הקודש ג, עמ' ט).

³⁷ הכוונה בביטוי, שאין תכלית למעשים שלו. רק הרצון – חופש – שעשוע. [א.ש.ל.]

כך גם כשחזקיה רוצה את תחיית המתים, הוא בעצם לוקח את הרגע הפגום, את המקום שמצד האמצעים הוא מוביל לחורבן, להרס ולמוות, ובעצם גורר אליו חיים חדשים מתוך המהות. שוב, אין זה אדם ששייך לאמצעים, כי מצד האמצעים יש מוות ואי אפשר אחרת, אלא זה אדם שחי במהות, והמהות נמצאת בחיים בעולם הזה. זהו הבסיס של תחיית המתים. אז אפילו שהאמצעים הובילו את האדם לחוסר משמעות ולחורבן, אבל מצד נקודת האיכות שלו ניתן לבנות הכל מחדש – זוהי תחיית המתים.

מרד בר כוכבא

עד כאן דברנו על המבט של השבת, איך אפשר לראות את חיי החול במבט של שבת. דבר זה נכון גם אצל רשב"י וגם אצל רבי יהודה בר עילאי³⁸, שניהם היו יהודים של שבת, ולא חלקו בזה שגם בחול יש מהות וקדושה ושיש אלוקות בתחתונים. אם כן מה המחלוקת? למה רבי יהודה בירך על העולם החיצוני 'כמה נאים מעשיה של אומה זו', ורבי שמעון קילל, ואף שרף?

ההבדל ביניהם מתחיל אחרי מרד בר כוכבא, שניהם היו תלמידי רבי עקיבא וממשיכי דרכו, וחלקו איך בונים את האומה אחרי המרד. מהרבה בחינות, המרד נחל כישלון, עם ישראל יצא ממנו שבור ומפורק. לפני המרד היהדות הייתה מאוד מוערכת, למדו עליה וציטטו אותה בכל מקום, והיו כתות של גרים. זה היה תור זהב של השפעה של היהדות על האינטליגנציה העולמית. רבי עקיבא במחי יד פירק את הכל, זה מה שהעלה את הנצרות בצורה חזקה, ואילו דווקא היהדות נעשתה כמו שהיא היום.

מבחינת רבי עקיבא התוצאה של המרד לא היתה כישלון, זו הייתה המלחמה שלו, להפריד בין היהדות ובין הנצרות, רבי עקיבא היה שטנה של הנצרות³⁹. על זה הוא הלך למסור את הנפש, הוא היה מוכן למסור לא רק את הגוף, אלא גם את הנפש⁴⁰, ולהיאחז במהות של המהות של החיים, שהיא היסוד הנשמתית. בשביל להראות שהמהות נמצאת כאן בעולם הזה ולא בעולמות העליונים. גם הנצרות אומרת שיש יסוד נשמתית, אבל הוא בעליונים; ואילו רבי עקיבא דיבר על האלוקות שבעולם הזה, על הלכה, ועל הלכה למשה

³⁸ לכאורה בדיוק בנושא הזה הם חלקו, רבי יהודה אמר 'כמה נאים מעשיהן של אומה זו וכו'; ורבי שמעון אמר כנגדו, 'כל מה שתקנו לא תקנו אלא לצורך עצמן וכו'.' (שבת, לג:). אבל רואים שגם רבי יהודה בר עילאי הוא יהודי של שבת, שהוא היה רוחן פניו ידיו ורגליו לשבת. (עין איה, שבת, כ, סט). [א.ש.ל.]

³⁹ קובץ ה, רלח.

⁴⁰ הנפש היא האמצעי לנשמה.

מסיני, על שורשי תורה שבעל פה⁴¹, על תגים⁴²; לא רק על עליונים ותורה שבכתב. רבי עקיבא היה מוכן לוותר על הכל, אפילו על הנפש שהיא ביטוי של המהות, בשביל להגיד 'שמע ישראל'. 'שמע ישראל' קשור למסירות נפש, זהו היסוד הרגשי שדיברנו עליו.⁴³

אם כך, צריך לזכור, על הדבר הזה רבי עקיבא יצא למרד. מכיוון שאין שום סיבה שהעולם ייכנע לרומאים, עם כל הקסם והיופי שיש בהם, באמת החיים הישראליים גדולים לאין ערוך מהחיים הרומאים הם בנויים על עומק הרשע שיש במציאות, ומלכות ישראל היא כולה מלכות אלוקית, והיא יכולה להגיע למקומות הרבה יותר עליונים. במובן הזה רבי עקיבא הצליח, הוא הראה שהמהות חזקה אפילו מהנפש, שהחיים נמצאם בנשמה. אבל במובן הפרקטי המרד נכשל, מכיוון שיש בעם ישראל עוונות והוא עוד לא היה מספיק בשל. במקום הזה נחלקות הדרכים של רשב"י ורבי יהודה – איך לוקחים את עם ישראל ומרוממים אותו?

רבי יהודה אומר שאפשר לקחת את היהודים האלו ולרומם אותם בצורה פשוטה אל העתיד. הדבר הזה מתאפשר רק מכוח המעשה של רבי עקיבא, אילולי רבי עקיבא לא היה יוצא למרד ומוסר את הנפש, לא היה ערך למה שרבי יהודה בא לומר. אין ערך ליהודים האלו, שהם באמת פשוטים, נבזים ומחוברים לתרבות הרומאית. רק מכוח המעשה של רבי עקיבא רבי יהודה הגיע למסקנה שיש טעם לעבוד עם היהודים האלו, מכיוון שאפילו אם אדם לא מודע, הנקודה הפנימית שלו היא מסירות הנפש של רבי עקיבא. עמוד ההווה⁴⁴ ריאלי גם היום, ולא רק בעתיד – הוא ריאלי במובן שבמעמקים של המציאות, ללא קשר לתודעה, הדברים מחוברים. ורק מצד העולם הזה הם אינם מחוברים וקטועים. מצד כנסת ישראל הכל מחובר, וכנסת ישראל חיה כאן. לכן אפשר לתת אמון גם ביהודי שחי בציפורי או ביבנה ולא השתתף כלל במרד. ובמקום לשרוף אותו כמו רשב"י, אפשר לקחת אותו ולרומם אותו. אם זה לא יהיה הוא, זה יהיה הבן שלו או הנין שלו, או הנין של הנין, בסוף הנשמה תופיע.

אבל כל המהלך הזה כלל איננו פשוט, עובדה שצריך את רשב"י, רבי יהודה לא יכול לתקן את אלו שנמצאים מחוץ לבית המדרש. אבל לפחות את אותן דמויות שנמצאות בתוך ענני הכבוד, אלו שיכולים להיכנס לבית המדרש, לפחות אותם ניתן להציל. למרות שאת

⁴¹ אגרות ראייה ב, אגרת תרפט, (עמ' רצד).

⁴² מנחות, דף כט, עמוד ב.

⁴³ עיין, עין איה, שבת, פרק חמישי, ע; פרק תשיעי, פח.

⁴⁴ בדרך כלל אנחנו מסבירים את עמוד ההווה כסוג של נכות, מכיוון שהדמויות שמביטות בעמוד ההווה לא שמות לב שיש יסוד רגשי בהווה ולא רק עתיד. אבל מצד העתיד, מצד המחשבה האלוקית, ודאי שיש מבט של עמוד הווה, הוא איך שהקב"ה חשב על העולם. יש במבט הזה צד יותר פנימי מעמוד העתיד, ולכן הוא גם יכול ללמד זכות בצורה מאוד נקיה ופשוטה. ההסבר הזה מאוד קשור לשיטה של רבי יהודה, איך שדווקא בהלכה וביסודות של הנגלה גנוז אור מאוד פנימי. [א.ש.ל.]

הסבא שלהם עניינו רק הכבשים, העיזים, היין, הפסיפס היפה שיש לו בסלון ועוד דברים נמוכים – הוא לא השתתף במרד – ובכל זאת הנין שלו שנכנס לבית המדרש, יהיה צדיק.

רשב"י רצה לפעול את אותה פעולה, אבל מצד המחאה, הוא ראה את החיים האלווקיים והוא לא היה יכול לסבול את התודעות השקריות של האנשים האלו. אבל זה נכון גם לפני שהוא שנכנס למערה, וגם אחרי שהוא יצא מהמערה. מה התחדש עכשיו במבט שלו? באמת הוא ממשיך להסתכל על התודעות, הוא עדיין רואה את החושך הנוראי שיש בהם, אבל עכשיו הוא נהפך ל'מעלה עולמות'. הוא לוקח את העולם של רבי עקיבא, והולך להכיל גם את כל התודעות ההרוסות של בני אדם. אלו תודעות רעות, דברים שאי אפשר לתקן לעולם, אבל הקדושה העליונה חובקת הכל, כולל את המצורעים שמחוץ למחנה. מכיוון שיש קדושה עליונה, יש דרך לתקן גם אותם.

עד כאן פתחנו את הסוגיה, השלב הבא הוא לראות איך רשב"י מתקן אותם.